

Тріпак М. М.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, економіки і економічної кібернетики,
директор
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу

Шевчук О. В.
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри фінансів, економіки і економічної кібернетики
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу

Tripak Marian
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Finance,
Economics and Economic Cybernetics
The Headmaster
of the Podilsky Special Educational-Rehabilitation
Social-Economical College
Shevchuk Olexander
PhD in Pedagogical Sciences,
Teacher of the Department of Finance,
Economics and Economic Cybernetics
of the Podilsky Special Educational-Rehabilitation
Social-Economic College

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У дослідженні охарактеризовано педагогічні методи і прийоми для формування інформаційної компетентності майбутніх економістів в умовах інклюзивного навчання та досліджено вплив інклюзивного навчання на формування професіоналізму майбутніх фахівців. Розглянуто процес та умови формування інформаційної компетентності майбутніх економістів в умовах інклюзивного навчання, адже в системі вищої освіти інформаційна компетентність є необхідною вимогою до забезпечення продуктивності професійної діяльності майбутнього економіста. Це вимагає цілеспрямованого формування інформаційної компетенції в умовах інклюзивної освіти як цінності студентів, що сприяє осмисленому здійсненню й управлінню діяльністю у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Одним із видів діяльності економіста стає швидка й якісна робота з інформацією на базі комп'ютерних і інформаційних технологій, тобто майбутній фахівець повинен прагнути раціоналізувати свою діяльність під час вирішення поставленого перед ним завдання, вибирати такі способи дії, які він вважає оптимальними. Інформаційна компетентність навіть в умовах інклюзивної освіти складається з трьох компонентів: знати, вміти застосовувати в навчальній діяльності і майбутній професійній діяльності, самостійно працювати з інформаційними і комунікаційними технологіями.

Ключові слова: економіка, інклюзивне навчання, особистісно-орієнтоване навчання, мотивація, студент, інформаційна компетентність.

Вступ та постановка проблеми. Питання інклюзивного навчання нині актуальне, адже інклюзія – це певна освітня технологія, якою передбачено навчати та виховувати дітей з особливими потребами, створюючи умови для забезпечення максимальної ефективності навчального процесу. Опанувати інформаційну компетентність сьогодні можна, озброївшись девайсом із доступом до Інтернету.

В Україні інклюзивна освіта є своєрідною новизною і водночас вимогою не лише часу, а й з моменту ратифікації Конвенції ООН про права інвалідів одним із міжнародних зобов'язань держави [5]. ЮНЕСКО розглядає інклюзію як динамічний процес, який полягає у позитивному ставленні до різноманітності студентів у навчальному середовищі, сприйнятті індивідуальних особливостей розвитку не як проблеми, а як можливостей для розвитку. Тому рух у напрямі інклюзії – це не тільки технічна або організаційна зміна, а й певна філософія в освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему аналізу і розвитку інформаційної компетентності

сучасного фахівця з економіки розглядають Дж. Равен, В. Хутмахер, С. Гончаренко, І. Зимня, І. Зязюн, Т. Іванова, Н. Коломінський, К. Корсак, А. Маркова, Н. Ничкало, А. Хуторської, С. Шишов та ін.

Метою даної роботи є характеристика педагогічних методів і прийомів для формування інформаційної компетентності майбутніх економістів в умовах інклюзивного навчання; дослідження впливу інклюзивного навчання на формування професіоналізму майбутніх фахівців.

Результати дослідження.

Важливість розвитку інформаційної компетентності надзвичайно велика, адже «хто володіє інформацією, той володіє світом», – казав Вінстон Черчіль. Справді, сучасний високо технологічний світ є невичерпним джерелом знань, потрібно лише правильно цим джерелом скористатися.

Формування в системі вищої освіти високого рівня інформаційної компетентності є необхідною вимогою забезпечення продуктивності професійної діяльності майбутнього економіста. Це вимагає цілеспрямованого

формування інформаційної компетенції в умовах інклюзивної освіти як цінності студентів, сприяючої осмисленому здійсненню й управлінню діяльністю у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

У сучасних умовах комп'ютерного й інформаційного забезпечення змінилися вимоги роботодавців до випускників освітніх установ вищої професійної освіти. Однією з найважливіших вимог є вміння випускника ВНЗ володіти інформаційними технологіями. На інтелектуальному ринку праці затребуваними стають фахівці, що володіють високим рівнем інформаційної культури і компетентності. Сучасний фахівець повинен уміти отримувати, обробляти і використовувати інформацію за допомогою комп'ютерів, телекомунікацій та інших засобів. Постає завдання у формуванні такої особи, яка готова до оновлення знань упродовж усього життєвого шляху. Вміння вибрати необхідну інформацію, систематизувати, засвоїти її на високому рівні, орієнтуватися у все зростаючому інформаційному потоці – важлива якість випускника ВНЗ. Для цього він повинен володіти інформаційною компетентністю.

Комп'ютеризація виробництва висунула перед майбутніми економістами завдання підготовки фахівців, які в майбутній професійній діяльності ефективно використовуватимуть комп'ютерні технології. В інформаційному суспільстві XXI ст. зможуть розраховувати на досягнення успіху тільки ті фахівці, які не лише опанують базові курси програм, навчатись застосовувати засвоєні знання в традиційних і нетрадиційних ситуаціях, а головне – у випускників будуть сформовані вміння самостійної роботи з інформацією. Сьогоднішній працедавець зацікавлений у такому працівнику, який уміє думати самостійно, компетентно і творчо підходити до вирішення різноманітних проблем. Сучасному суспільству потрібний такий фахівець, який уміє безперервно поповнювати свої знання, вдосконалювати свою компетентність. Практика показала, що недостатня увага приділяється навчанню студентів самостійно і раціонально організувати свою навчально-пізнавальну діяльність, випускники ВНЗ не можуть швидко адаптуватися до нових інформаційних технологій, що безперервно оновлюються. На перше місце висувається не інформованість студента, а вміння вирішувати проблеми, відхід від знанневої парадигми освіти до компетентності.

Нині розвиток інформаційних технологій надає користувачам якісно нові можливості, що спричиняє, своєю чергою, розвиток інформаційної компетенції. Інформатика, інформаційні та комунікаційні технології все більше проникають в економіку, науку, освіту, культуру, політику, а також у сферу забезпечення екологічної й національної безпеки, побутову сферу. На одне з перших місць висувається завдання формування інформаційної компетентності у студентів ще під час їх навчання у ВНЗ, що забезпечує входження випускників в інформаційне суспільство.

Інформаційна компетенція, проявляючись у знаннях, уміннях і навичках активної самостійної обробки інформації засобами сучасних інформаційних технологій, виступає основою інтелектуального потенціалу майбутнього економіста відповідно до професійних вимог суспільства.

Найважливішим критерієм розвитку економічної обізнаності у формуванні інформаційної компетентності є рівень інформаційно-комунікаційних технологій. Процес руху до інформаційного суспільства має глобальний характер і багато в чому визначає рівень і характер розвитку економіки держави, взаємодію в науковому й освітньому середовищі.

Стає очевидним, що в умовах такого «інформаційного вибуху» зростає роль таких якостей, як володіння методами і технологією роботи з інформацією, навичками

пошуку, передачі, обробки й аналізу інформації, її використання для вирішення професійних завдань, тобто значною стає роль інформаційної культури та інформаційної компетентності.

Для формування інформаційної компетентності майбутніх провідних економістів в умовах інклюзивної освіти потрібно спрямовувати їхній потенціал на використання набутих знань у практичну діяльність, ураховуючи їхні індивідуальні особливості та потреби інформаційного середовища.

З урахуванням інклюзивного навчання, враховуючи потребу у формуванні інформаційної компетентності майбутніх високоосвічених спеціалістів з економіки, необхідно визначити такі підходи:

- науковий – охоплює поняття, закономірності, інформацію, характеризує та визначає взаємодію у системі «людина – природа – суспільство», забезпечує науковість та інноваційність знань у процесі професійної інформаційної підготовки;
- системний – спрямований на усвідомлення професійної підготовки як цілісного утворення, яке має змістовні, структурні і функціональні зв'язки;
- ціннісний – ґрунтується на усвідомленні необхідності відповідального ставлення до інформації та людини як особистості та власного внеску у збереження природи в процесі професійної діяльності;
- нормативний – спрямований на засвоєння сукупності соціальних норм, законів, правил, що регулюють професійну діяльність;
- особистісно-діяльнісний – забезпечує формування професійних умінь у соціальній роботі. Його реалізація відбувається в процесі використання всіх форм і методів активного навчання, сукупності педагогічних технологій, які надають можливість моделювати наслідки професійної діяльності в особистому факторі [3, с. 25–30].

Під час вивчення проблеми інформаційної компетентності на теоретико-методологічному рівні М. Головань стверджує, що в процесі її становлення доцільно дотримуватися таких підходів [2, с. 62–69]:

- діяльнісного підходу, оскільки розвиток особи відбувається тільки в діяльності;
- компетентнісного підходу, який передбачає створення умов для опанування комплексу компетенцій у сучасному інформаційно насиченому просторі;
- акцентування уваги на способах і характері дій, укріпленні взаємозв'язку між мотиваційною і ціннісно-орієнтаційною характеристикою особистості.
- особистісно-орієнтованого підходу до процесу навчання, який сприяє включенню студентів у навчально-пізнавальну діяльність і зорієнтований на розвиток внутрішньої мотивації особистості, формування активної позиції студента, формування професійного інтересу, забезпечення оптимального педагогічного спілкування, індивідуального підходу до студентів, організацію зворотного зв'язку, заснованого на інформованості;
- системного підходу, враховуючи, що інформаційна компетентність і процес її розвитку є складними системами.

Процес формування інформаційної компетентності майбутніх економістів в умовах інклюзивного навчання у сучасних умовах глобалізації, інтеграції, інформатизації суспільства, які викликали необхідність модернізації освіти в Україні, компетентнісний підхід став провідним у педагогічній теорії та практиці. Формування інформаційної компетентності майбутнього фахівця, з одного боку, є однією з умов його успішної професійної підготовки та подальшої професійної діяльності в умовах інформатизації суспільства, а з іншого – запорукою ефективного соціально-економічного розвитку країни [1].

З урахуванням аналізу літературних джерел і досліджень визначено, що найважливішою у становленні майбутнього економіста і формуванні його інформаційної компетентності є його мотиваційна сфера діяльності, його здатність до навчання, самоорганізації та саморозвитку, це система ціннісних орієнтацій, сукупність потреб і цілей, які визначають шляхи розвитку і самовираження їхніх «економічних» здібностей. Питання мотивації належить до ключових у будь-якій організації, а ступінь умовитованості її співробітників вважається одним із найважливіших чинників її успішної діяльності. Мотивація є однією з фундаментальних проблем, яку досліджують психологи і педагоги. Її значимість пов'язана з аналізом джерел активності індивіда. Складність і багатоаспектність проблеми мотивації зумовлює і множинність підходів до розуміння її сутності, природи, структури, використання методів її дослідження.

Високий рівень інформаційної компетентності дає змогу використовувати різні програмні засоби у професійній діяльності а саме: сучасні засоби телекомунікацій, мультимедійні диски для самостійного засвоєння нових дисциплін, бібліотечні електронні бази даних, експертні системи для контролю знань тощо; надавати доступ до навчального матеріалу в межах локальної мережі навчального закладу та ін. Ефективність навчальної діяльності значно збільшується внаслідок створення одночасно кількох навчальних процесів на одному занятті. Актуальним є й питання широкого впровадження в навчальний процес дистанційного навчання з новими інтерактивними формами (електронні обговорення, віртуальні навчальні середовища та ін.), що дає змогу студенту отримувати доступ до навчального матеріалу в будь-якому місці і в будь-який час [4].

Узагальнюючи погляди фахівців, що досліджують суть інформаційної культури і проблеми її формування, можна сказати, що інформаційна культура – це якісна характеристика особи, що припускає високий рівень розвитку вмінь отримання й обробки інформації. Інформаційна культура особи – один зі складників загальної культури людини, сукупність інформаційного світогляду і системи знань та вмінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність щодо оптимального задоволення індивідуальних інформаційних потреб із використанням як традиційних, так і нових інформаційних технологій.

Таким чином, виникає питання: якою все ж таки має бути особа, що має інформаційну культуру й інформаційну компетентність?

Із приведених вище визначень можна зробити висновок, що інформаційну культуру має особа, яка:

- має уявлення про інформацію й інформаційні процеси, пристрій комп'ютера і його програмне забезпечення;
- вміє створювати і редагувати документи;
- вміє працювати з графічним інтерфейсом програм;
- здатна обробляти інформацію за допомогою електронних таблиць;
- вміє використовувати бази даних для зберігання і пошуку інформації;
- вміє використовувати інформаційні ресурси комп'ютерної мережі.

Для досягнення цієї мети потрібні не лише фундаментальні знання у сфері інформаційних технологій, що включають поняття інформації, загальну характеристику процесу збору, передачі, обробки й накопичення інформації; технічні засоби для реалізації інформаційних процесів; системне програмне забезпечення; технологію підготовки текстових документів засобами текстового процесора; технологію складання електронних таблиць засобами

табличного процесора; системи управління базами даних, СКБД; основи веб-дизайну та ін., а й уміння застосовувати ці знання на практиці.

Професійна діяльність сучасного економіста вимагає кропіткої роботи з інформацією, обчислення економічних показників, прогнозування результатів і внесення пропозицій щодо підвищення ефективності підприємства. У зв'язку із цим завдання, що стоять під час підготовки студентів-економістів, визначають необхідність вивчення системи управління базами даних, призначеної для ознайомлення з теорією баз даних, придбання навичок проектування і розроблення інформаційних систем, використання локальних і видалених баз даних, що містять комерційну, фінансову й економіко-статистичну інформацію. Вивчаючи базові принципи обробки масивів даних і традиційні операції з базами даних, зокрема операції сортування, фільтрації, агрегації, студенти придбавають навички, необхідні для створення автоматизованих робочих місць бухгалтеря, економіста, менеджера.

Таким чином, у випускників економічних спеціальностей має бути сформований достатній рівень інформаційної компетентності з метою подальшого ефективного використання сучасних комп'ютерних засобів для вирішення фінансово-економічних і управлінських завдань як у процесі навчання, так і в майбутній професійній діяльності.

З іншого боку, інформаційну компетентність має особа, що:

- має мотивацію і потребу до отримання знань, умінь і навичок;
- здатна самостійно шукати, аналізувати, відбирати, обробляти і передавати необхідну інформацію за допомогою усних та письмових комунікативних інформаційних технологій;
- готова до саморозвитку у сфері інформаційних технологій, необхідного для постійного підвищення кваліфікації і реалізації себе в навчальній діяльності і професійній праці.

В інформаційному суспільстві фахівцеві необхідно сприймати та обробляти великі обсяги інформації, накопиченої не лише особисто ним, а й іншими людьми. Одним із його видів діяльності стає швидка й якісна робота з інформацією на базі комп'ютерних та інформаційних технологій, тобто майбутній фахівець повинен прагнути раціоналізувати свою діяльність під час вирішення поставленого перед ним завдання, вибирати такі способи дії, які він вважає оптимальними. Інформаційна компетентність навіть в умовах інклюзивної освіти складається з трьох компонентів: знати, вміти застосовувати в навчальній діяльності і майбутній професійній діяльності, самостійно працювати з інформаційними і комунікаційними технологіями.

Висновки. Таким чином, інформаційна культура й інформаційна компетентність у сучасних інформаційних умовах є невід'ємною частиною загальної культури людини. Інформаційна культура особи – складна система якості особи, що є впорядкованою сукупністю гуманістичних ідей, ціннісно-смыслових орієнтацій, власних позицій і властивостей особи, що проявляється в реалізації універсальних способів пізнання, взаємодії, взаємин, діяльності в інформаційному середовищі і що визначає цілісну готовність людини до освоєння нового способу життя на інформаційній основі.

Інформаційна компетентність особи припускає активну інформаційну діяльність, потребу самостійного пошуку, переробки інформації, сформовані навички відбору, творчого переосмислення необхідної інформації, що дасть змогу ефективно здійснювати свою професійну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Баловсяк Н.В. Формування інформаційної компетентності майбутнього економіста в процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 20 с.
2. Головань М. Інформатична компетентність: сутність, структура та становлення. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2007. № 4. С. 62–69.
3. Гуренкова О. Модель формування екологічної компетентності майбутніх фахівців водного транспорту. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2008. № 1. С. 25–30.
4. Дибкова Л.М. Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 20 с.
5. Інклюзивне навчання. *Міністерство освіти і науки України*. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>.

**ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ
В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБУЧЕНИЯ**

Аннотация. В исследовании охарактеризованы педагогические методы и приемы для формирования информационной компетентности будущих экономистов в условиях инклюзивного обучения. Исследовано влияние инклюзивного обучения на формирование профессионализма будущих специалистов. Рассмотрены процесс и условия формирования информационной компетентности будущих экономистов в условиях инклюзии, ведь в системе высшего образования информационной компетентности необходимым требованием является обеспечение производительности профессиональной деятельности будущего экономиста. Это требует целеустремленного формирования информационной компетентности в условиях инклюзивного образования как ценности студентов, содействующей осмысленному осуществлению и управлению деятельностью в области информационно-коммуникационных технологий. Одним из видов деятельности экономиста становится быстрая и качественная работа с информацией на базе компьютерных и информационных технологий, то есть будущий специалист должен стремиться рационализировать свою деятельность при решении поставленной перед ним задачи, выбирать такие способы действия, которые он считает оптимальными. Информационная компетентность даже в условиях инклюзивного образования состоит из трех компонентов: знать, уметь применять в учебной деятельности и будущей профессиональной деятельности, самостоятельно работать с информационными и коммуникационными технологиями.

Ключевые слова: экономика, инклюзивное образование, личностно-ориентированная учеба, мотивация, студент, информационная компетентность.

**FORMATION OF INFORMATION COMPATIBILITY OF FUTURE ECONOMIES
IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION**

Summary. In research describes pedagogical methods and techniques forming the informational competence of future economists in conditions of inclusive education. The effect of inclusive education on the formation of the professionalism of future specialists has been researched. The article deals with the process and conditions for the formation of informational competence of future economists in the conditions of inclusive education, because in the system of higher education information competence is a necessary requirement to ensure the performance of a professional future economist. This requires the deliberate formation of information competence in the context of inclusive education as a value for students, contributing to meaningful implementation and management of activities in the field of information and communication technologies. On the basis of the research conducted, the necessary computer and information providing was described, as the requirements of employers for graduates of higher educational institutions of higher education changed. One of the most important requirements is the ability of a university graduate to possess information technology. In the intellectual labor market are becoming demanded by specialists with a high level of information culture and competence. A modern specialist should be able to receive, process and use information through computers, telecommunications and other means. The task of forming such a person, who is ready for updating of knowledge throughout the whole life path, arises. Ability to choose the necessary information, to systematize it, to assimilate it at a high level, to navigate in the growing information flow – the important quality of the graduate of the university. That to do this, he must have the information competence. One of the activities of an economist is the rapid and qualitative work with information on the basis of computer and information technology. The future specialist should strive to rationalize his activities in solving the task set before him, to choose such methods of action, which he considers optimal. Information competence, even in the context of inclusive education, consists of three components: to know, to be able to use in educational activities and future professional activities, to work independently with information and communication technologies.

Key words: economics, inclusive education, person-oriented study, motivation, students, information competence.